

Opinnäytetyö (AMK)

Media-ala

Journalismi

2024

Luna Lavonen

Oikeustoimittajien tie taituruuteen

– Rikos- ja oikeustoimittajien näkemyksiä alan
koulutustarpeista

Opinnäytetyö AMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Media-ala, journalismi

2024 | 35 sivua

Luna Lavonen

Oikeustoimittajien tie taituruuteen

– Rikos- ja oikeustoimittajien näkemyksiä alan koulutustarpeista ja niiden lisäämisestä

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, millaista koulutusta rikos- ja oikeustoimittajat kaipaavat. Tässä opinnäytetyössä kolme sanomalehdissä työskentelevää alan toimittajaa ja yksi alan yrittäjä valottivat ajatuksiaan alalla tarvittavasta osaamisesta ja koulutuksen kehittämisestä.

Oikeustoimittajien mukaan alalla pärjätäkseen on tavallisen uutistoimittajan taitojen lisäksi ymmärrettävä rikos- ja julkisuuslakia, osattava tehdä tietopyyntöjä sekä löytää asiakirjoista olennaiset tiedot. He painottivat, että oikeustoimittajan tulee perehtyä oikeudellisiin termeihin ja eettiseen koodistoon, jotta uutisjutuissa välttyään virheiltä.

Oikeustoimittajat näkivät, että kokeneiden kollegoiden tietotaidon jakaminen entistä kattavammin olisi tärkeää. Alaa sivuavia kursseja toivottiin järjestettävän enemmän. Tarvetta olisi alasta kiinnostuneille kohdennetuille kursseille. Esiin nousi pohdintoja peräti oikeustoimittajien omasta koulutuslinjasta.

Asiasanat:

Oikeusjournalismi, rikosjournalismi, koulutus, osaaminen, lainsäädäntö

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme in Media Arts, Journalism

2024 | Total number of pages 35

Luna Lavonen

The path to proficiency for legal journalists

– Views on the training needs and enhancements in the field of crime and legal reporting

My thesis delved into the training requirements essential for criminal and legal reporters. Three newspaper journalists entrenched in this field, along with one entrepreneur, offered insights into the necessary skills and education pivotal in this sector.

According to legal journalists, succeeding in the industry entails not only possessing conventional reporting skills but also grasping criminal and publicity law intricacies. Competence in making information requests and adeptness in extracting relevant data from documents are deemed crucial. Interviewees underscored the importance for legal reporters to be well-versed in legal jargon and ethical codes to prevent inaccuracies in news stories.

Legal journalists emphasized the significance of disseminating the expertise of seasoned colleagues more widely. They advocated for better organization of existing courses and highlighted the necessity for tailored programs catering to those inclined towards this field. Interviewees even suggested the establishment of a separate degree program tailored specifically for legal reporters.

Keywords:

Legal journalism, crime journalism, education, competence, legislation

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Tutkimuksen tausta	7
2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat	7
2.2 Oikeustoimittajien rooli yhteiskunnassa	8
2.3 Termistön käyttö ja etiikka	9
3 Metodit ja menetelmät	13
3.1 Valitut haastateltavat	13
3.2 Tutkimusmenetelmät	13
4 Osaamisen peruspilarit	16
4.1 Oppimisen lainalaisuudet ja juridiikan hallinta	17
4.2 Viranomaistiedottamisen haasteet	20
4.3 Etiikka ja vastuullisuus	23
5 Koulutustarpeet	25
5.1 Oikeustoimittajien koulutustarpeita	25
5.2 Instituutioiden yhteistyö	27
6 Oikeusjournalismin koulutuksen kehittäminen	29
Lähteet	31

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella oikeustoimittajien koulutusta ja osaamista Suomessa, tunnistaa mahdollisia kehitystarpeita ja tarjota ehdotuksia koulutuksen parantamiseksi. Uutisjutuissa termit saattavat helposti sekoittaa ja eettisten periaatteiden noudattaminen horjua, jos niihin ei ole kunnolla perehtynyt. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten toimittajat ja yleisö ymmärtävät oikeudelliset asiat.

Oikeustoimittajien työllä on suuri yhteiskunnallinen vaikutus, ja heidän työnsä edellyttää asiantuntemusta oikeusjärjestelmästä ja oikeudellisista kysymyksistä. Oman työni aiheeksi muotoutui olemassa olevan koulutuksen tilan nykyhetken selvittäminen ja mahdollisten kehityskohteiden ehdottaminen rikos- ja oikeustoimittajien näkökulmasta.

Opinnäytetyössäni haastattelen neljää rikos- ja oikeustoimittajaa heidän urapoluistaan ja näkemyksistään koulutuksen kehittämiseksi. Haastattelumetodina käytän puolistrukturoitua teemahaastattelua. Työni tarkastelee eri taustoista tulevien oikeustoimittajien urapolkuja ja pyrkii selvittämään, millainen koulutus ja osaaminen edistäisi tulevaisuudessa oikeustoimittajan ammatissa suoriutumisen tasoa Suomessa.

Suomessa oikeustoimittajat ovat opinnäytetyön haastatteluiden mukaan pitkälti itseoppineita työn ohessa. Oikeustoimittajat pohtivat, miten koulutusta voisi kehittää, jotta aloittelevilla oikeustoimittajilla olisi hyvät eväät alkuun. Lisäksi he kertovat näkemyksiään, miten oppilaitosten ja instituutioiden, kuten oikeuslaitoksen ja poliisin tulisi avittaa ammattia aloittelevien urapolkua.

Vaikka rikos- ja oikeustoimittajuuteen liittyvää tutkimusta on jonkin verran tehty, oikeustoimittajien koulutuksesta ja osaamisesta on saatavilla rajallisesti tietoa Suomessa. Aihetta sivuavaa tutkimusta, kuten artikkeleita, raportteja ja

opinnäytetöitä on julkaistu jonkin verran, mutta systemaattista tutkimusta sekä kattavaa tietopohjaa koulutuksesta ja osaamisesta tarvitaan lisää. Tämä opinnäytetyö täydentää olemassa olevaa tutkimusta ja tarjoaa ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on vastata seuraaviin keskeisiin kysymyksiin:

1. Minkälaista koulutusta ja osaamista oikeustoimittajalla tulisi olla?
2. Miten oikeustoimittajien koulutusta voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin heidän työnsä vaatimuksia?

2 Tutkimuksen tausta

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyössäni oikeustoimittajien koulutuksella tarkoitetaan kaikkia niitä oppimisen tapoja, joiden avulla alan toimittajat ovat keränneet tietotaitoa ja osaamista rikos- ja oikeustoimittajuudesta. Mitään varsinaista oikeustoimittajien koulutuslinjaa ei ole olemassa, vaan alan ammattilaiset voivat kartuttaa osaamistaan muun muassa kollegoiden ohjauksessa, etsimällä itse tietoa sekä osallistumalla alaa sivuaviin kursseihin ja tapahtumiin. Rikos- ja oikeustoimittajista puhutaan tässä opinnäytetyössä synonyymeinä.

Ajatus oman työni aiheesta lähti alkujaan liikkeelle keväällä 2023, kun asianajajan ammattia tuolloin harjoittanut äitini pohti, kuinka välillä oikeudellisia termejä käytetään hänen mielestään uutisjutuissa väärin. Myös etiikan noudattamisen rajat voivat olla häilyviä, jos uutiskilpailu, vetävien tarinoiden julkaisu ja sensaatiohakuisuus menevät esimerkiksi rikostapauksen osapuolten yksityisyyden suojan edelle (Virtapohja 2000, 86–87). 2020-luvulla uutiskilpailu on vielä kiristynyt entisestään.

Vaikka itsenäinen oppiminen on arvokasta, sekä toimittajien että yleisön väärinkäsitysten mahdollisuus voi lisääntyä, jos toimittajilla ei ole tarvittavaa osaamista ja tietopohjaa. Systemaattisen ja kohdennetun koulutuksen puute saattaa rajoittaa rikos- ja oikeustoimittajien kykyä käsitellä monimutkaisia ja luonteeltaan alati muuttuvia oikeudellisia aiheita. Teoriaperustaan ja moraaliin liittyvien ohjeistusten tuntemus on äärimmäisen tärkeää, sillä uutiseen lipsahaneella virheellä voi saada aikaan suurta vahinkoa (Bock 2017, 1).

2.2 Oikeustoimittajien rooli yhteiskunnassa

Oikeustoimittajien tehtävä on informoida yleisöä oikeudellisista asioista ja valvoa oikeusjärjestelmän toimintaa. He tekevät yhteistyötä viranomaisten, kuten poliisin, syyttäjänviraston sekä tuomioistuinten kanssa ja seuraavat oikeudenkäyntejä. Ammatti on omalla tavallaan haastava, sillä erityisesti rikosprosessien ja oikeusjärjestelmän ymmärtäminen vaatii usein tarkempaa perehtyneisyyttä kuin rivitoimittajan työ.

Uusista lakipykälistä ja säädöksistä uutisoinnilla on merkitystä kansalaisille oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtämisessä. Ihmisillä on tarve ja oikeus saada tietoa yhteiskunnan tilasta sekä heitä koskettavista asioista totuudenmukaisesti. Ylen oikeustoimittaja ja oikeustoimittajien yhdistys Oikeustoimittajat ry:n varapuheenjohtaja Päivi Happonen painottaa, että ”ihmisillä on oikeus tietää, millaisia rikoksia täällä tapahtuu, miksi niitä rikoksia tehdään ja millaiseen vastuuseen niistä joutuu” (Saarinen 2021, 26).

Rikosuutiset ovat erittäin luettuja ja siksi niitä myös laaditaan runsaasti. Rikosuutisoinnin määrä onkin ollut kiihtyvää, vaikka rikosten määrä on vähentynyt. Kiinnostusta rikosuutisiin lisää se, että internet ja sosiaalinen media mahdollistavat tiedonsaannin laajalti. (Kohonen, 2020.)

Uutisoinnin nopea tahti tuo mukanaan riskejä virheistä ja etiikan rajojen hämärtymisestä. Haaran ym. (2019, 69–71) tutkimuksessa yleisön mediakritiikki kohdistui esimerkiksi uutisoinnin sanavalintoihin, epävarmaan ja vajavaiseen tietoon sekä sensaatiohakuisuuteen. Lisäksi poliisin vähäinen tiedottaminen ja sitä kautta niukempi viranomaisen vahvistama tieto uutisjutuissa koettiin ongelmalliseksi.

Haastattelemillani oikeustoimittajilla nousikin esiin myös ajatuksia viranomaisten haasteellisesta viestinnästä. Poliisi tulkitsee julkisuuslakia tänä päivänä tiukemmin kuin vielä joitain vuosia sitten. Myös esitutkintalaki on

muuttunut. Tämä on hankaloittanut toimittajien työtä, sillä tietoa saa nyt poliisilta nihkeämmin. (Nieminen 2021, 47–48.)

Suomalaiset journalistiset tiedotusvälineet ovat yhä tärkeimpiä rikostiedon lähteitä. Toisaalta myös journalistisen median tuottamaan tietoon saatetaan suhtautua skeptisesti. Sosiaalisesta mediasta on mahdollista löytää tietoa ripeästi, mutta tiedon luotettavuus on epävarmaa. (Haara ym. 2017, 6, 57, 59.) Sosiaalinen media ei välttämättä yllä kertomaan oikeudenkäynneistä tai tuomioista asianmukaisesti ja kattavasti. Internetin alustoilla pystytään levittämään valtavia määriä esimerkiksi henkilökohtaisia näkemyksiä, propagandaa tai valeuutisia (Lehtinen 2020, 210).

Sosiaalinen media voikin toimia monelle usein ensitiedon lähteenä, mutta sieltä voidaan päästä esimerkiksi linkin kautta varsinaiseen uutisjuttuun, joka kertoo tapauksesta tarkemmin (Haara ym. 2017, 57). Oikeustoimittajien työn laatu ja luotettavuus on jatkossakin varmistettava. Myös median uskottavuuden rapautumista on ehkäistävä. Tämä on elintärkeää toimivalle demokratialle.

2.3 Termistön käyttö ja etiikka

Mediassa ei välttämättä käytetä oikeudellista termistöä sananmukaisesti väärin, mutta tiedotusvälineillä on tapana printata ihmisten mieliin käsityksiä vaikkapa syyllisyydestä erilaisin sanavalinnoin. Muita tällaisia ilmaisukeinoja ovat faktuaalistaminen, yleistäminen, lähteiden käyttö, dramatisointi ja tarinan rakentaminen. Esimerkiksi faktuaalistamisella tarkoitetaan aluksi kerronnassa epävarmoina mainittujen asioiden esittämistä myöhemmin totuuksina, vaikka asioilla ei ole faktapohjaa. (Noppari ym. 2015, 31.)

Iltalehden ja Satakunnan Kansan jutuista saattoi edellä mainittujen ilmaisukeinojen kautta syksyllä 2009 saada epäsuorasti käsityksen, että Anneli Auer olisi syyllinen häntä koskevassa Ulvilan surman murhatapauksessa, vaikka sen käsittely oli vasta esitutkintavaiheessa. Lehdet eivät käyttäneet

termiä murhasta epäilty. Lisäksi lehdet viittasivat vain ajoittain tietojen lähteeseen, poliisiin. Väitetty rikoksen tapahtumasarja ilmaistiin näin totena eli se faktuaalistettiin jo esitutkintavaiheessa. (Noppi ym. 2015, 31, 92–93.)

Oikeustoimittajien ammattikunnan toimintaa ohjaavat Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeet sekä rikoslaki. Esitutkintalain 4:2:ssa säädetään syyttömyysolettamasta: ”Rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä.” (Esitutkintalaki 22.7.2011/805, 4:2). Journalismissa on mahdollista sortua esimerkiksi syyttömyysolettaman laiminlyömiseen, ennen kuin asia on käsitelty loppuun esitutkinnassa tai oikeudessa.

Kemppaisen (2021, 70–71) työn mukaan noin puolessa tutkimuksen kohteena olleissa uutisjutuissa syyttäjien ja syytettyjen näkemyksiä tuotiin esiin tasavertaisesti. Tutkimuksessa katsottiin, että oikeustoimittajien yhdistys Oikeustoimittajat ry:n koulutustilaisuuksista on ollut ammattikunnan osaamisen kehittämislle hyötyä.

Mattisen (2015, 57–61) tutkimuksessa haastatelluista rikos- ja oikeustoimittajista osa kertoikin käyttävänsä Oikeustoimittajat ry:n tilaisuuksissa syntyneitä suhteita sisäpiirilähteinä, ja esimerkiksi kysyvänsä näiltä apua tiedonsaannissa, tiedon varmistamisessa ja juridisten asioiden ymmärtämisessä.

Kemppaisen tutkielmassa ei kuitenkaan tutkittu esimerkiksi uhrien haastattelujen vaikutusta uutisjutun aiheuttamiin mielikuviin ja ennakkokäsityksiin epäillyn tai syytetyn syyllisyydestä, jolloin syyttömyysolettaman vaatimus ei välttämättä toteudu.

Kun mediajulkisuus kulminoituu alati varhaisempaan rikoksen selvittämisen, tutkinnan tai oikeudenkäynnin vaiheeseen, voi vaarana olla, että epäilty tai syytetty saa syyllisen stigman liian aikaisessa vaiheessa rikosprosessia (Herva 2020, 2). Tällöin henkilön oikeusturva saattaa olla vaakalaudalla.

Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeissa mukaillaan syyttömyysolettamaa muun muassa kohdassa 35 (Julkisen sanan neuvosto 2013).

35. Jos tutkintapyynnöstä, syyteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen. (Julkisen sanan neuvosto 2013.)

Julkisen sanan neuvosto on julkaissut uudet Journalistin ohjeet, ja ne tulevat voimaan lokakuussa 2024. Uusien ja vanhojen ohjeiden taulukkovertailun mukaan kyseinen vanha kohta 35 jaetaan nyt erillisiin kohtiin 30 ja 34. Ensimmäinen virke on uusissa ohjeissa identtinen vanhoihin verrattuna. Jälkimmäiseen virkkeeseen on lisätty maininnat rikosten esitutkinnasta, syyteharkinnasta ja maininta tuomioistuimen ratkaisuihin vaihdettu viranomaisten ratkaisuihin. (Julkisen sanan neuvosto 2024.)

34. Jos tutkintapyynnöstä, syyteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka (Julkisen sanan neuvosto 2024).

30. Oikeudenkäyntien sekä rikosten esitutkinnan ja syyteharkinnan aikana ei saa asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan viranomaisten ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen (Julkisen sanan neuvosto 2024).

Turun Sanomat uutisoi vuonna 2021 naantalilaisten hevostallityttöjen seksuaalisista hyväksikäytöistä ja jututti uhreja jo ennen kuin juttu päätyi oikeuden pöydälle. Jutusta sai muun muassa kuvan, että uhreja saattaa olla kymmeniä. (Härkönen 2021.)

Oikeus katsoi lopulta, että uhreja oli neljä. Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mukaan uutisointi oli kohtuutonta. Oikeus päätti jutusta antamassaan tuomiossa, että tuomitun pariskunnan saaneen poikkeuksellisen julkisuuden ja epäasiallisen uutisoinnin vuoksi tuomiota lievennetään. (Lavonen 2023.)

Tapauksessa oli ongelmallista aineellisen eli todellisen, aidon totuuden ja prosessuaalisen eli oikeudenkäynnissä esitettyjen asioiden pohjalta muodostetun totuuden välinen problematiikka. Toimittajien tehtävä on yrittää selvittää aineellinen totuus, kun taas tuomioistuimet pyrkivät selvittämään prosessuaalisen totuuden. Oikeudenkäynnin lopputulos ei aina ole oikeudenmukainen, sillä saatu näyttö syyllisyydestä ei välttämättä kerro koko totuutta. (Vanhanen & Hartikainen 2021.)

Vaikka toimittajilla on mahdollisuus tuoda asioita julkisuuteen matalalla kynnyksellä, on edelleen muistettava noudattaa syyttömyysolettamaa. Sillä, mitä ja erityisesti miten asioista kerrotaan, on valtava vaikutus yleisön käsityksiin.

3 Metodit ja menetelmät

3.1 Valitut haastateltavat

Haastattelin opinnäytetyötäni varten neljää rikos- ja oikeustoimittajaa, jotka kaikki tulevat hieman eri taustoista ja tiedotusvälineistä. He työskentelevät parhaillaan medioissa, jotka eroavat toisistaan imagoiltaan ja brändi-ilmeeltään. Haastateltavat valikoituivat myös sen mukaan, kenet sain kiinni ja ketkä olivat ylipäänsä kiinnostuneita osallistumaan haastatteluun.

Valitsin haastateltaviksi valtiorahoitteen Yleisradion Tuomas Rimpiläisen sekä kaupallisen Helsingin Sanomien Susanna Reinbothin, joka toimi tämän opinnäytetyön tekemisen aikana Oikeustoimittajat ry:n puheenjohtajana. Haastattelin myös pääkaupunkiseudun ulkopuolista mediaa edustavan Turun Sanomien Hanne Yli-Parkaksen. Hanne Yli-Parkas oli mielestäni kiinnostava haastateltava, sillä hän piti Turun ammattikorkeakoulussa keväällä 2023 oikeustoimittajan perusosaamiseen perehdyttävän kurssin, johon itse osallistuin.

Lisäksi halusin ottaa haastateltavaksi vuonna 2020 oman Deadline Kustannus - kustannusyhtiön perustaneen freelance-toimittaja Vera Miettisen, sillä minua kiinnostaa yrittäminen ja halusin kuulla näkemyksiä myös tältä kantilta.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Haastattelin aiemmassa alaluvussa esitellyt rikos- ja oikeustoimittajat puolistrukturoidun teemahaastattelun keinoin. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa on osin valmiiksi määritellyt, tarkat raamit, mutta siihen voi liittyä myös avoimen haastattelun piirteitä. (Hyvärinen ym. 2021.) Annoin teemahaastattelun keinoin vapauden haastateltaville puhua pidempiäkin puheenvuoroja.

Minulla oli käytössä kaikille haastateltaville sama kysymysrunko, mutta kysyin vapaasti haastateltavilta jatkokysymyksiä, jotta saisin mahdollisimman hedelmällisiä vastauksia ja jotta ne eivät jäisi vain ylätasen pohdinnaksi. Pystyin näin keskittymään jokaiseen haastatteluun rauhassa ja käymään keskustelua toimittajien kanssa. Valitsemani kysymysten yläteemat olivat koulutus ja osaaminen, käytetyt kurssit ja itseopiskelu, koulutuksen puutteet ja tarpeet, vertailu muihin maihin, eri tahojen roolit ja kehitysehdotukset (Liite 1).

Sisällytin vertailu muihin maihin -teeman alle kysymyksiä ulkomaiden oikeustoimittajien koulutuksesta (Liite 1). Koska suurimmalla osalla haastateltavista oli joko hyvin vähän tai ei ollenkaan tietoa muiden maiden käytännöistä, päätin opinnäytetyön eheyden vuoksi jättää tämän osion kokonaan pois analyysistä.

Koin mielekkääksi ottaa oikeustoimittajat yksitellen haastateltavaksi ilman laajempaa kartoitusta suomalaisten oikeustoimittajien ammattikunnan näkemyksistä, sillä näin sain henkilökohtaisempia ja tarkempia vastauksia. Myös opinnäytetyön rajallisen pituuden vuoksi tämä oli mielestäni loogista. Koska tutkimus keskittyy nyt vain pieneen otantaan ammattikunnasta, ei sen perusteella voi suoraan tehdä yleistäviä havaintoja kaikkien ammatinharjoittajien näkemyksistä.

Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan auki ja analysoin ne teemoittelemalla aineistoa sisällönanalyysin avulla. Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmänä sisällönanalyysissä materiaalista pyritään erittelemään tutkimuksen kannalta tärkeitä ja yhteneviä ominaisuuksia. Vertasin toimittajien näkemyksiä toisiinsa koodaamalla eli luokittelin niiden samankaltaisuuksia ja eroja. (Vuori 2021.) Tein vertailun yksinkertaisesti laatimalla eri teemojen alle ranskalaisin viivoin kunkin oikeustoimittajan näkemyksiä.

Löysin näin haastattelujen perusteella uusia teemoja ja ne muotoutuivat mielestäni tulosten kannalta olennaisiksi. Lopulliset tutkimusteemat ovat oppimisen lainalaisuudet, juridiikan hallinta, viranomaistiedottamisen haasteet, etiikka ja vastuullisuus, oikeustoimittajien koulutustarpeet sekä instituutioiden yhteistyö.

4 Osaamisen peruspilarit

Suomessa oikeustoimittajien koulutus on kautta aikojen perustunut lähinnä omaan oppimiseen työn ohessa. Vuonna 1988 perustettiin Oikeustoimittajat ry, koska katsottiin, että ammattikunta tarvitsee yhdistyksen, joka tarjoaisi koulutusta ja verkostoitumismahdollisuuksia alan toimittajille. Tänä päivänä yhdistyksen riveissä on jäseniä noin 80. (Oikeustoimittajat ry n.d.)

Oikeustoimittajat ry järjestää kaikenlaista koulutusta iltaisin muutaman tunnin ajan. Ja esimerkiksi oikeusministeriössä välillä järjestetään meille taustatilaisuuksia, kun tulee jotain isoja uudistuksia. He sitten kokoaa muutaman asiantuntijan sinne kertomaan meille siitä uudistuksesta. (Reinboth, S., haastattelu 4.12.2023.)

Oikeustoimittajien yhdistys pitää Susanna Reinbothin mukaan keskimäärin noin kuusi tilaisuutta vuodessa, kolme syksyllä ja kolme keväällä. Kolme haastatelluista oikeustoimittajista kertoi olleensa vuosien mittaan mukana yhdistyksen toiminnassa ja osallistuneensa sen järjestämiin keskustelu- ja koulutustilaisuuksiin.

Esiin nousivat myös muun muassa oikeustieteen rikos- ja prosessioikeutta käsittelevät kurssit, Uutismedian liiton Juridiikkaa journalisteille -kurssi, Poliisiammattikorkeakoulun tarjoama Poliisitoimintaa toimittajille -kurssi sekä Journalistisen kulttuurin edistämissäätiön järjestämä Tutki!-konferenssi. Konferenssi on ollut suunnattu tutkiville journalisteille, mutta sen aikana on opetettu esimerkiksi tietopyyntötaitoja, joita oikeustoimittaja tarvitsee työssään. Myös koulutusmateriaalien laatiminen muille toimittajille on tuonut useammille haastateltavista antoisia oppimiskokemuksia.

Kaikki haastatellut rikos- ja oikeustoimittajat korostivat, että lähtökohtaisesti ammatissa tarvitsee samat taidot kuin tavallisen uutistoimittajan työssä, kuten hyvän yleissivistyksen sekä tiedonhankinta- ja verkostoitumistaidot. Rikos- ja oikeustoimittajan on oltava tarkemmin perillä esimerkiksi oikeusjärjestelmän

toiminnasta ja julkisuuslaista. Haastateltavat olivat samoilla linjoilla siitä, että oikeustoimittajan työ on usein yhdistelmä laajaa tiedonhakua, kuten tietopyyntöjen laatimista, asiakirjalukutaitoa ja tarkkuutta.

4.1 Oppimisen lainalaisuudet ja juridiikan hallinta

Oikeustoimittajat kehittävät osaamistaan monin eri tavoin. Haastatteluissa korostui, että kaikki neljästä oikeustoimittajasta ovat pitkälti kartuttaneet tietämystään itsenäisesti työn ohessa tutkimalla tarvittavia lainkohtia ja asiakirjoja, kyselemällä apua kollegoilta sekä erilaisten aiemmassa luvussa esiteltyjen, alaa sivuavien kurssien kautta.

Oon melkein täysin työssäoppinut eli aluksi uutistoimittajana [Turun Sanomilla tehden myös rikos- ja oikeusjuttuja] ja sitten myöhemmin kun hain ja sain rikostoimittajan paikan Aamulehdestä, niin silloinhan siitä tietysti tuli mun päivätyötä. Siinä oppi tekemällä ja erilaisiin koulutuksiin osallistumalla. Ennen kaikkea Oikeustoimittajat ry on sellainen yhdistys, mikä on ollu tosi hyödyllinen. Ja sen järjestämät seminaarit sekä Tutki!-konferenssi. (Rimpiläinen, T., haastattelu 1.12.2023.)

Vaikka oppimisen tavat ovat haastateltavien mukaan rikos- ja oikeustoimittajilla suurimmaksi osaksi samat, on jokaisella yksilöllä oma tyyliensä oppia. Tuomas Rimpiläinen ja Vera Miettinen toivat haastatteluissa esiin, että oikeustoimittajia on karkeasti jaettuna kahdenlaisia. Toiset ovat enemmän kiinnostuneita teoriasta ja jatkuvasta tiedon syventämisestä, kun taas toiset ovat taitavia sosiaalisesti ja hyviä toimimaan ihmisten kanssa.

Tuomas Rimpiläisen mukaan tämä myös näkyy juttujen tyyllissä ja tasossa. Tarkemmin erilaisiin aiheisiin perehtyneet oikeustoimittajat käsittelevät asioita jutuissa syvemmin kuin toiset. Hän korosti, että oikeustoimittajien tulisikin käsitellä jutuissaan aiheita vain niin syvällisesti, kuin mihin heidän oma tietopohjansa riittää. Rimpiläinen myönsi, että hän on löytänyt muiden oikeustoimittajien jutuista virheitä ja muut oikeustoimittajat ovat myös löytäneet niitä hänen jutuistaan.

Vera Miettinen valmistui aluksi entisestä Helsingin tekniikan alan oppilaitos Heltechistä media-assistentiksi. Sittemmin hän kävi Helsingissä Laajasalon opistossa toimittajan ammattiin valmistavan koulutuksen ja valmistui sieltä vuonna 2010. Hän kertoi kokemuksensa rikostoimittajana karttuneen työn ohessa ja työskennelleensä aluksi rikoslehti Alibille.

Hanne Yli-Parkakselle ehdotettiin aikanaan, että hän voisi ottaa Turun Sanomista eläköityvän oikeustoimittajan pestin hoitaakseen. Yli-Parkas on käynyt myös Poliisiammattikorkeakoulun Poliisitoimintaa toimittajille - tapahtumissa, joissa on kerrottu poliisin toiminnasta ja esimerkiksi perusteltu, miksi poliisi ei ole halunnut antaa joitain tietoja toimittajille.

Tuomas Rimpiläinen mainitsi samoin kyseiset Poliisiammattikorkeakoulun kurssit, huomauttaen, että ne saattavat tarjota liikaa poliisin näkökulmasta ohjailevaa opetusta. Hän on siksi jättänyt käymättä niissä. Rimpiläinen pohti, että kurssi voisi olla hyvä kokeneemmille oikeustoimittajille, muttei vasta uraansa aloitteleville.

Haastatteluissa ilmeni, että oikeustoimittajan ei välttämättä tarvitse olla syvällisesti perehtynyt oikeustieteelliseen teoriaan. Ennemmin hänen tulee ymmärtää rikos- ja oikeusjärjestelmän toimintaa käytännön tasolla. Susanna Reinboth muisteli tietävänsä muutaman juristitaustaisen oikeustoimittajan, mutta muistutti, ettei alalla pärjätäkseen tarvitse olla lainoppinut. Reinboth näki ei-juristitaustaisuuden jopa hyödyllisenä asiana, sillä oikeustoimittajana on pystyttävä ikään kuin ”pääsemään lainkiemuroiden yli” ja viestimään asioista yleisölle ymmärrettävästi.

Oikeustoimittajan ei tarvitse olla juristi, koska itse asiassa oikeustoimittaja yleensä tarvitsee todella kapeaa alaa juridiikasta, rikos- ja prosessioikeus on keskeisimmät. Esimerkiksi verolait ei oo niin tärkeitä. Meillä on sitten käytössä asiantuntijoita, joille voi vapaasti soitella ja kysyä, jos tulee tarvetta lisätiedoille. (Reinboth, S., haastattelu 4.12.2023.)

Susanna Reinboth opiskeli 1980-luvulla Tampereen yliopiston toimittajakoulutuksessa, mutta ei ehtinyt valmistua, sillä hänet palkattiin koulun penkiltä Suomen Tietotoimiston oikeustoimittajaksi vuonna 1988. Hän kertoi käyneensä tätä seuraavana kesänä Helsingin kesäyliopistossa rikos- ja prosessioikeuden peruskurssit ja saaneensa niiden pohjalta hyvän käsityksen alalle tarvittavista oikeudellisista tiedoista. Susanna Reinboth ja Tuomas Rimpiläinen kertoivat lukevansa myös oikeusalan kirjallisuutta ja muuta materiaalia tiedon hankkimiseen asiakirjojen lisäksi.

Susanna Reinboth sanoi lukevansa esimerkiksi oikeusalan lehtiä, kuten Defensor Legis -aikakausikirjoja, sekä Lakimiestä, Oikeutta ja lisäksi erilaisia tutkimuksia. Tuomas Rimpiläinen kertoi tilanneensa Yhdysvalloista asti kirjallisuutta liittyen poliisin toimintaan, esimerkiksi rikostutkintaoppaita, ja oppineensa sitä kautta ymmärtämään poliisin toimintaa sekä kysymään viranomaisilta oikeita kysymyksiä.

Ihan hirveästi on tullut luettua hallituksen esityksiä ja asiantuntijoiden lausuntoja. Ihan lakitekstiä olen lukenut. Ja yritän ymmärtää sitä tankkaamalla tekstiä tarpeeksi. Sitten on erilaisia kommentaareja ja kriminologiaa olen lukenut jonkin verran. (Rimpiläinen, T., haastattelu 1.12.2023.)

On mielenkiintoista, että sekä Tuomas Rimpiläinen että Susanna Reinboth kävivät koulussa tai uransa alkuvaiheilla pari oikeustieteellisen kurssia ja kokevat saaneensa näistä hyvät lähtöeväät uran alkuun. Sen sijaan Hanne Yli-Parkas ja Vera Miettinen eivät ole käyneet oikeustieteellisiä kursseja, eivätkä ole kokeneet niiden käymistä tarpeelliseksikaan. Työ on käytännönläheistä eikä oikeustieteellisen kursseilta saa välttämättä samanlaisia avuja toimittajan työhön kuin siihen tarkoitetuilta tai alaa sivuavilta kursseilta, joissa otetaan tapausesimerkkejä ja opitaan niiden kautta.

Susanna Reinboth kuitenkin suositteli, että oikeustoimittajaksi vakavasti haluavan olisi hyvä käydä rikos- ja prosessioikeuden kurssit. Tuomas Rimpiläinen korosti, että oikeustieteen kautta saadut opit toimivat hänen urallaan eräänlaisena kattotason tietopohjana ja ymmärryksenä oikeusjärjestelmästä, mutta eivät ole vaikuttaneet käytännön oikeustoimittajan

työn tekemiseen.

4.2 Viranomaistiedottamisen haasteet

Oikeustoimittajien työssä korostuu tavallisen uutistoimittajan työhön verrattuna se, että alan toimittajat kohtaavat uransa aikana monenlaisia tiedonsaantiin liittyviä hankaluuksia. Ne liittyvät tänä päivänä erityisesti julkisuuslain tulkintaan ja viranomaisten haastamiseen.

Julkisuuslain 5:20 mukaan viranomaisella on velvollisuus edistää toimintansa avoimuutta tuottamalla erilaisia materiaaleja palveluistaan (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 5:20).

Julkisuusperiaatteen mukaisesti julkisuuslain 3:9:ssä sanotaan myös, että kaikilla on oikeus saada tieto viranomaisen julkisesta asiakirjasta (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621, 3:9).

Oikeustoimittajien on osattava haastaa viranomaisia oikeilla lakipykälillä ja kaivaa tietoa epäsuorilla kysymyksillä, jos poliisilta tai muilta viranomaisilta on haastavaa saada tietoa.

Rimpiläisen mukaan poliisin viestinnästä on tullut hänen oikeustoimittajan uransa alkuvaiheeseen verraten, noin viimeisten 10–15 vuoden aikana nihkeämpää. Tämä on pakottanut ammattikunnan toimittajia olemaan yhä luovempia ja kehittämään muita tiedonhankintakeinoja esimerkiksi silloin, jos poliisilta ei olekaan enää saanut tietoa vaikkapa kesken olevasta esitutkinnasta.

On erityisen tärkeää nykypäivänä, et ymmärtää, miten julkisuuslaki toimii ja miten sitä voi käyttää hyödyksi työssä. Poliisiammattikorkeakoulussa on esimerkiksi jo vuosia opetettu sellasta hyvin tiukkaa julkisuuslain tulkintaa, mikä meidän Oikeustoimittajien yhdistyksen mielestä on virheellinen tai ainakin lain hengen vastainen. Siitä on tullu laillisuusvalvojilta muutamia huomautuksia ja ainakin yks rikostuomio jollekin tutkinnanjohtajalle, kun tää on kertonut rikoksista epäillyn nimen. Tämä on pelästyttänyt poliisit täydellisesti ja he on hirveen paljon vaikeemmin haastateltavissa nykyään. (Rimpiläinen, T., haastattelu 1.12.2023.)

Rimpiläinen sanoi, että poliisi voi saada sanktioita luvattomasta tietojen luovuttamisesta, mutta tietojen salaamisesta ei seuraa rangaistuksia. Tämä on mahdollistanut tiukemman viestintälinjan.

Esitutkinnassa tutkinnanjohtajien näkökulmasta haastavaa on muun muassa yksityiskohtien kertominen ja tiedottamisen ajankohta tutkinnan keskeneräisyyden takia. Tutkinnanjohtajat eivät esimerkiksi saa vahvistaa vangitun henkilöllisyyttä, jos joitakin rikoksesta epäiltyjä ei ole vielä saatu kiinni ja jos poliisilla ei ole perusteita vahvistaa nimiä, vaikka toimittaja saattaakin nähdä vangitun nimen käräjäoikeuden asialistalla. (Korkalainen 2022, 63–65.)

Poliisin viestintäperiaatteiden rajanvedot löytyvät lähinnä vain joistakin laillisuusvalvojien ratkaisuista ja vähäisestä kirjallisuudesta. Koska ohjeistusta on niukasti, on mahdollista, että tutkinnanjohtajien tietämättömyys siitä, mitä on soveliasta tiedottaa ja mitä ei, vaikuttaa heidän tiedottamiseensa rikostapauksista medialle. On sinänsä ymmärrettävää, että tietojen antamisesta mieluummin pidättäydytään varmuuden vuoksi. (Korkalainen 2022, 77.)

Susanna Reinboth nosti samoin esiin poliisin muuttuneen viestintälinjan ja pohti, että sen jälkeen, kun julkisuuslaki tuli voimaan vuonna 1999, sitä tulkittiin joitain vuosia lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Sittemmin lakia on alettu tulkita enemmän tai vähemmän mielivaltaisesti.

Se [poliisin muuttunut linja] ei näy pelkästään niissä asiakirjoissa, vaan se näkyy myös siinä, miten toimittajille puhutaan. Ja sitten ärsyttävää on se, että poliisi vetoaa koko ajan siihen esitutkintalain tiedottamispykälään myös silloin kun sitä ei kuulu noudattaa. (Reinboth, S., haastattelu 4.12.2023.)

Esitutkintalain tiedottamispykälän momentit 1 ja 2, joihin poliisi vetoaa:

Jos esitutkinnasta on asian yhteiskunnallisen merkityksen, sen herättämän yleisen mielenkiinnon, rikoksen selvittämisen, rikoksesta epäillyn tavoittamisen, uuden rikoksen estämisen tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä tarpeen tiedottaa, tiedottaminen on tehtävä niin, että ketään ei aiheettomasti saateta epäilyksenalaiseksi ja että kenellekään ei tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. (Esitutkintalaki 22.7.2011/805, 11:7.1.)

Henkilön nimen tai kuvan saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi (Esitutkintalaki 22.7.2011/805, 11:7.2).

Reinboth kertoi voittaneensa hiljattain peräkkäin kaksi hallinto-oikeuden asiakirjajulkisuutta koskevaa valitusta, joista viimeisimmän tuomio oli annettu juuri tämän opinnäytetyön haastattelupäivänä 4. joulukuuta 2023.

Reinbothin tekemissä valituksissa oli kyse siitä, että poliisi vetosi esitutkintalain tiedottamispykälään, kun Reinbothin itsensä ja hallinto-oikeuden tuomioiden mukaan kyse näissä oli julkisuuslain mukaisesta tietopyynnöstä.

Joulukuussa 2023 annettu tuomio koski Reinbothin joulukuussa 2022 rajavartiolaitoksen esikunnalta pyytämiä virkamiesoikeudellisista päätöksistä salattuja virkamiesten nimiä. Esikunta oli päättänyt, ettei se luovuta Reinbothille henkilöiden nimitietoja päätöksistä. Rajavartiolaitoksen perusteluissa osa asiakirjoista on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 6:24.1:n 3 kohdan mukaisesti salassa pidettäviä. (Helsingin hallinto-oikeus, päätös 4.12.2023.)

Rajavartiolaitos perustelee salassapitoa myös esitutkintalain 11 luvun 7 §:n tiedottamista koskevalla säännöksellä. Asiassa ei ole kyse esitutkinnasta tiedottamisesta, vaan kyse on virkamiesoikeudellisen päätöksen julkisuudesta. (Helsingin hallinto-oikeus, päätös 4.12.2023.)

Toinen tuomio koski Reinbothin marraskuussa 2022 Helsingin poliisilaitokselta pyytämää tietoa siitä, kuka on tutkinnanjohtaja Helsingin Sanomien entisen vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen rattijuopumustutkinnassa. Helsingin poliisilaitos päätti, että pyydettyä tietoa ei luovuteta viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 6:24.1:n 3 kohdan nojalla. Lainkohdan mukaan esitutkintaa koskee korkea salassapito-olettama. (Helsingin hallinto-oikeus, päätös 18.10.2023.)

Salassapito-olettaman mukaan, kun esitutkinta on kesken, lainkohdan mukaisesti julkisuuslain esitutkinta-aineistoa koskee yleinen salassapitovelvollisuus joitain poikkeuksia lukuun ottamatta (Kiiski 2018, 13).

Hallinto-oikeus päätti, että rajavartiolaitoksen tulee antaa Susanna Reinbothille pyytämänsä nimet (Helsingin hallinto-oikeus, päätös 4.12.2023). Kaius Niemeä koskevassa tapauksessa asian esitutkinta oli jo päättynyt, eikä oikeus siksi katsonut, että asiaa olisi tarpeen palauttaa poliisilaitokselle tiedon antamiseksi (Helsingin hallinto-oikeus, päätös 18.10.2023).

Myös Yli-Parkas pohti haastattelussa julkisuuslain tulkinnan haasteita ja sitä, miten oikeustoimittajat voivat haastaa viranomaisia, kun nämä kieltäytyvät luovuttamasta tietoja. Toimittajan on tunnettava julkisuuslaki ja osattava perustella tietopyyntönsä.

4.3 Etiikka ja vastuullisuus

Oikeustoimittajan perusosaamiseen liittyy luonnollisesti termistön ja oikeusjärjestelmän ymmärtäminen. Työssä tulee muistaa oikeat termit, jotka saattavat mennä helposti sekaisin.

Pitää ymmärtää se, mikä ero on rikosilmoituksella ja syytteellä. Poliisilla on matalin kynnyksellä lähteä tutkimaan asiaa ja syyttäjällä pitää olla jo enemmän taustaa takana. Pitää myös muistaa vastuullinen uutisointi, että se rikosilmoitus yksistään ei vielä tee kenestäkään syyllistä eikä välttämättä poliisitutkintakaan. (Yli-Parkas, H., haastattelu 30.11.2023.)

Hanne Yli-Parkas korosti, että oikeustoimittajan on lisäksi otettava huomioon syyttömyysolettama ja varottava tekemästä ennako-oletuksia tai antamasta vihjauksia henkilön syyllisyydestä ennen kuin oikeusprosessi on saatu päätökseen.

Erityisesti rikosuutisoinnissa on otettava huomioon kaikkien osapuolten – epäiltyjen, syytettyjen, vastaajien tai tuomittujen sekä uhrien – yksityisyys ja turvallisuus. Hanne Yli-Parkaksen mukaan tiedotusvälineillä on kirjoittamaton sääntö siitä, että jos tuomio on yli kaksi vuotta vankeutta, voi rikoksen tekijän nimen julkaista. Hän otti esille, että tietyissä tapauksissa, kuten jos tekijä on alaikäinen, on pohdittava nimen julkaisua ja käytettävä pelisilmää, vaikka

julkaisuun olisikin periaatteessa oikeus.

Susanna Reinboth pohti, että syyttömyysolettaman tuntemus olisi osa yleissivistystä, mutta kertoo huomanneensa, että tavalliset ihmiset ymmärtävät siitä yllättävän vähän. Hän kertoi erään kollegansa kirjoittavan juttuihin selvennyksen siitä, mitä syyttömyysolettama tarkoittaa, mutta ei koe tätä itse tarpeelliseksi, vaikka onkin alkanut pohtia, pitääkö hän joitain asioita liian itsestänselvyyksinä.

5 Koulutustarpeet

5.1 Oikeustoimittajien koulutustoiveita

Lähes kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että hektisen ja jatkuvaa läsnäoloa vaativan työn ohessa heidän on haasteellista osallistua pitkiin koulutuksiin. Oikeustoimittajat kaipasivat esimerkiksi muutaman tunnin tai päivän pituisia lyhyitä koulutusjaksoja nykyistä enemmän. Haastateltavat toivoivat pitkälti etäkoulutuksia webinaarien keinoin työpäivien jälkeen.

Vera Miettinen kaipasi kuitenkin myös pidempiä koulutusjaksoja, sillä hänen työnsä yrittäjänä pitkien projektien parissa on joustavampaa kuin jatkuvasti uutisia tuottavien mediatalojen oikeustoimittajilla.

Haastatteluissa korostettiin jatkuvan oppimistarpeen, koulutuksen vähäisyyden ja ajan puutteen problematiikkaa. Miettinen näki, että alati kehittyvä ja muuttuva maailma tekee oikeustoimittajan työstä haastavaa. Toinen haaste on se, että viranomaiset muuttavat jatkuvasti näkemystään julkisuuslain noudattamisesta.

Yleisellä tasolla sellanen osaamisen jatkuva ylläpitäminen on välillä haaste, kun kaiken sen työn tekemisen lisäksi olis hyvä koko ajan kouluttautua. Sitten itse asiassa näin pitkään rikostoimittajana olleena ei oikeastaan edes oo tarjolla mitään koulutusta aiheeseen. (Miettinen, V., haastattelu 25.1.2024.)

Oikeustoimittajista suurin osa oli sitä mieltä, että alalla tarvittaisiin laajempi koulutus pohja vaikkapa lisäämällä jo olemassa olevien kurssien määrää. Haastateltavat esittivät ajatuksia toimittajakoulutuksen yhteyteen laadittavista kursseista, joissa käsiteltäisiin oikeustoimittajan perusosaamista. Pohdintoja nousi myös jopa aivan omasta koulutuslinjasta oikeustoimittajan urasta haaveileville.

Olishan se hienoa, että sellainen järjestettäisiin tai olisi olemassa. Tähän olisi ihan mieletonä, että Suomessa olisi vaikka ihan oma tällainen koulutuslinja journalistikouluissa oikeustoimittajille. Mutta jos ei se, niin vähintään koulutuksia siis kaikille halukkaille. (Miettinen, V., haastattelu 25.1.2024.)

Kiinnostavana nostona Susanna Reinboth oli sitä mieltä, että koulutusta on jo tarpeeksi työtahtiin nähden, eikä koulutusmäärissä tai -tavoissa ole hänen mielestään petrattavaa. Muut haastateltavat toivat esiin parannusehdotuksia.

Rikos- ja oikeustoimittajien opettamisessa keskeiseksi teemaksi nostettiin konkarioikeustoimittajien tietotaidon jakaminen ja keskustelut näiden kanssa. Hanne Yli-Parkas arvosti kokeneiden kollegoiden merkitystä oppimisprosessissa. Kursseilla voitaisiin hyödyntää alan ammattilaisten asiantuntemusta, kokemusperäistä tietoa, keskustelua ja ajatustenvaihtoa. Myös Tuomas Rimpiläinen ja Vera Miettinen nostivat esiin, että jo kokemusta kartuttaneet oikeustoimittajat voisivat opettaa muita entistä enemmän.

Tuomas Rimpiläinen näki, että lähtevä oikeustoimittaja voisi aina perehdyttää uuden oikeustoimittajan työhönsä. Näin ei nimittäin menetelty esimerkiksi Rimpiläisen uran alussa Aamulehdellä, eikä hän omien sanojensa mukaan ehtinyt edes nähdä Aamulehden eläköityvää oikeustoimittajaa. Esimerkiksi Turun Sanomista lähtevä oikeustoimittaja kierrätti aikanaan Hanne Yli-Parkasta käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa sekä teetätti hänellä uutisjuttuja yksinkertaisista tuomioista.

Miettinen muistutti, että koulutuksessa olisi hyvä käydä läpi oikeustoimittajan henkistä jaksamista ehkä jopa yhden kokonaisen kurssin verran. Hän pohti myös, että olisi hyvä opettaa lisäksi, miten saada viranomaisen luottamus ja miten verkostoitua. Hän nosti esiin tarpeen opettaa myös siitä, miten kohdata rikoksen tekijä, uhri tai heidän läheisensä ja mitä heiltä on esimerkiksi soveliasta kysyä.

Oon huomannut, että jos kokemusta alalta ei oo, niin ollaan aika varovaisia niiden kysymysten kanssa. Varsinkin, jos on kysymys uhrista tai uhrin omaisesta. Ollaan ehkä vähän liiankin varovaisia. Yleensä he kyllä kertovat, jos he sen haastattelun haluavat antaa. (Miettinen, V., haastattelu 25.1.2024.)

Yli-Parkas piti Turun ammattikorkeakoulun journalismin opiskelijoille keväällä 2023 muutaman kuukauden mittaisen kurssin, johon itse osallistuin. Kurssilla käytiin läpi esimerkiksi julkisuuslain peruseriaatteet, tietopyyntöjen laatimista

viranomaisille, vierailtiin käräjäoikeuden istunnossa sekä harjoiteltiin oikeusjuttujen kirjoittamista. Kurssi oli mielestäni antoisa ja vastaavanlaisia olisi hyvä olla tarjolla runsaammin.

Yli-Parkas viittasi kyseiseen kurssiin ja oli sitä mieltä, että oppilaitoksissa tulisi olla ainakin jonkinlainen lähtötason kurssi, jonka aikana käytäisiin läpi oikeustoimittajan perusosaamiseen kuuluvia asioita, esimerkiksi esitutkintalain perusteet ja esitutkinnan portaittainen eteneminen. Tähän voisi sitten lisätä toisenkin kurssin, jossa käytäisiin vielä syvemmin läpi lakipykälä.

Musta välillä tuntuu, että meilläkin [Turun Sanomilla] välillä menee ihmisillä sekaisin tosiaan ihan tällaiset perusasiat kuten rikosilmoitus ja syyteasiat. Ja sitä suuremmalla syyllä, jos lukijoilla ei ole sitä ymmärrystä, niin meillä se pitäis olla, jotta me voidaan tuoda ne siinä jutussa esiin oikein. Kyllä mä näkisin, että jos alan koulutuslaitos on, niin kyllä siellä pitäisi olla edes jonkinlainen pintapuolinen raapaisu. (Yli-Parkas, H., haastattelu 30.11.2023.)

5.2 Instituutioiden yhteistyö

Haastatteluissa keskusteltiin uutistoimittajien ja erityisesti aivan uransa alkuvaiheilla olevien kesätoimittajien taidoista. Osaamista voitaisiin kartuttaa tuomalla viranomaisia, esimerkiksi käräjäoikeuden mediatuomareita, kouluihin kertomaan alan termistöstä ja oikeuden toiminnasta. Tällaiset vierailut voisivat toimia, jotta tietotaitoa pystytään jakamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mediatuomarit ovat sitä varten, että he selittävät oikeuden toimintaa ihmisille.

Näin aloittavilla kesätoimittajilla voisi jo töihin ensimmäistä kertaa tullessaan olla oikeustoimittajan perustaidot tiedossa. Myös uutistoimittaja joutuu tekemään työssään aika-ajoin oikeustoimittajan työhön liittyviä juttuja, joten alan perustaidoista on hyötyä kaikille toimittajille.

Oikeustoimittajien yhdistyksen asema nähtiin haastatteluissa tärkeänä koulutuksen ja osaamisen lisäämisessä. Miettinen sanoi ajattelevansa, että yhdistys voisi tehdä enemmän yhteistyötä esimerkiksi opinahjojen kanssa ja

yhdistyksen kautta oikeustoimittajat voisivat käydä luennoimassa toimittajaopiskelijoille.

Mä näkisin, et Oikeustoimittajat ry:llä on tässä ihan merkittävä rooli. He käsittääkseni ei tee, en ainakaan oo kuullut, et olisivat tehneet vaikkapa Haaga-Helian kanssa tai Tampereen yliopiston kanssa mitään yhteistyötä, niin sehän voisi olla ihan tosi hyvä. (Miettinen, V., haastattelu 25.1.2024.)

Yli-Parkas näki hyvänä mahdollisuutena myös toimittajaopiskelijoiden vierailut oikeuslaitoksissa ja poliisitalolla. Esimerkiksi poliisien arjen näkeminen voisi olla antoisa kokemus, samoin oikeussalidraaman näkeminen. Yli-Parkas kertoi ensi kertaa käydessään oikeussalissa meinanneensa ”kuolla tylsyyteen”.

En nyt olettanutkaan, et suomalainen oikeus on mikään amerikkalaisen elokuvan kaltainen, mut meillä on niin maltillinen oikeuskulttuuri. Se on ihan hyvin silmiä aukaiseva varmasti monelle oikeustoimittajan uraa aloittelevalle, et mitä se käytännössä on. (Yli-Parkas, H., haastattelu 30.11.2023.)

6 Oikeusjournalismin koulutuksen kehittäminen

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia rikos- ja oikeusjournalismin koulutuksen nykytilaa sekä koulutustarpeita alan ammattilaisten silmin. Näkökulma oli erityisesti termistön ja juridiikan hallinnassa sekä etiikan noudattamisessa. Mielestäni tämä tutkimus avasi hyvin alan ammattilaisten oppimisen tapoja sekä sitä, minkälaista koulutusta he kaipaavat.

Oikeustoimittajien haastatteluiden perusteella ammatissa kehitytään jatkuvan itsenäisen oppimisen kautta. Opin tämän työn aikana, että ammatissa menestyminen vaatii jatkuvaa oma-aloitteista osaamisen kehittämistä. Ymmärsin, että vaikka teoreettinen tieto on tärkeää, todellinen osaaminen kehittyy parhaiten käytännön työssä ja kollegoiden kanssa keskustellessa. Termistön ymmärtämisen lisäksi olennaista on muistaa eettiset ohjeistukset sekä tilannetaju.

Haastateltujen ammattilaisten urapoluista ja kokemuksista voidaan päätellä, että oikeustoimittajan ammatissa menestyminen vaatii paitsi jossain määrin rikos- ja prosessioikeuden tuntemusta, myös joustavuutta ja kykyä sopeutua jatkuvasti muutuvaan lainsäädäntöön perehtymiseen ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin.

Mielestäni olisi myös tärkeää pohtia, olisiko oikeustoimittajuudesta kiinnostuneille hyvä opettaa rikos- ja prosessioikeuden lisäksi hallintolakia, kuntalakia, pakkokeinolakia sekä lainsäätämisen vaiheet.

Tutkimustulosten mukaan tarvitaan lisää pontta alan sisäiselle kommunikaatiolle ja yhteistyölle. Alaa sivuavia kursseja ja koulutustilaisuuksia on jonkin verran. Haastateltavilla on tarve selkeämmälle, oikeustoimittajille suunnatulle kurssitarjonnalle ja jopa erilliselle koulutuslinjalle, jotta tiedon jakaminen ja ammattitaidon kehittäminen uraansa aloitteleville varmistuisi. Kokonaisen linjan perustaminen vaatii kuitenkin ison ponnistuksen. Oikeustoimittajuudesta

kiinnostuneita saattaa olla niin vähän, että resurssien käyttäminen erilliseen linjaan voi osoittautua haasteelliseksi. Linjan perustamista varten olisikin tärkeää kartuttaa kiinnostusta ja resursseja.

Jatkotutkimusaiheena voisi myös pohtia, mitä substanssisisältöjä koulutukseen voisi tulevaisuudessa sisällyttää. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi laatia konkreettisia kurssipohjia opetuksen tueksi. Yksi aihe voisi olla myös tutkia sitä, minkälaisia oikeustoimittajan osaamiseen liittyviä kursseja journalismilinjoja tarjoavilla opinahjoilla on jo opintosuunnitelmissaan.

Viranomaisten tiukentuneet viestintäperiaatteet ovat vaikeuttaneet oikeustoimittajien jo ennestään haasteellista tiedonsaantia. Oikeustoimittajilla on kontakteja poliisiin sekä hallussaan muuta hiljaista tietoa. Heidän tulisi jakaa tietotaitoaan myös aloitteleville toimittajille entistä enemmän. Toimittajille olisi myös tärkeää opettaa toimimaan julkisuuslain ja poliisin viestinnän puitteissa.

Tutkimuksen aikana opin paljon uutta oikeusjournalismista. Uskoakseni tutkimus voi tarjota työkaluja myös muille alasta kiinnostuneille, uraansa aloitteleville ja kokeneemmille ammatinharjoittajille, oppilaitoksille, oikeuslaitokselle, lainsäätäjälle sekä viranomaisille kuten poliisille. Opinnäytetyöni toimii myös suunnannäyttäjänä ja alkupontimena koulutuksen lisätutkimukselle. Työ pyrkii näin ollen tukemaan laadukkaan journalismikoulutuksen edistämistä Suomessa.

Lähteet

Aineistolähteet

Miettinen, V. 2024. Haastattelu. Rikoskirjallisuuteen erikoistuneen kustantamo Deadline Kustannuksen perustajaa ja rikostoimittaja Vera Miettistä haastatteli 25.1.2024 Luna Lavonen.

Reinboth, S. 2023. Haastattelu. Helsingin Sanomien rikos- ja oikeustoimittaja Susanna Reinbothia haastatteli 4.12.2023 Luna Lavonen.

Rimpiläinen, T. 2023. Haastattelu. Ylen rikos- ja oikeustoimittaja Tuomas Rimpiläistä haastatteli 1.12.2023 Luna Lavonen.

Yli-Parkas, H. 2023. Haastattelu. Turun Sanomien rikos- ja oikeustoimittaja Hanne Yli-Parkasta haastatteli 30.11.2023 Luna Lavonen.

Kirjalliset lähteet

Bock, C. 2017. Rikostoimittajan ABC. Opinnäytetyö (AMK). Journalismin koulutusohjelma. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.2.2024.
<https://www.theseus.fi/handle/10024/128477>

Esitutkintalaki 22.7.2011/805. Viitattu 6.3.2024.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>

Haara, P.; Reunanen, E.; Näsi, M. & Kivivuori, J. 2017. Väkipalta pirstaloituvassa mediamaisemassa: Fokusryhmätutkimus uhkan kokemuksesta ja rikostiedon lähteistä. Tampere: Tampereen yliopisto. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (COMET). Viitattu 7.3.2024.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/102353>

Helsingin hallinto-oikeus. Päätös 18.10.2023. Dnro 6030/03.04.04.04.01/2022. Viitattu 6.3.2024.

Helsingin hallinto-oikeus. Päätös 4.12.2023. Dnro 480/03.04.04.04.01/2023. Viitattu 6.3.2024.

Herva, E. 2020. Rikosasian mediajulkisuus syytetyn oikeusturvan kannalta kotimaisessa rikosprosessissa. OTM-tutkielma. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 21.2.2024.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c61547fb-8c29-43ed-ad49-0c6c69e83931/content>

Hyvärinen, M.; Suoninen, E. & Vuori, J. 2021. Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 10.3.2024.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

Härkönen, R. 2021. Turun eläinsuojeluyhdistyksessä kyti heppatyttöjen helvetti – hyväksikäytön uhreja voi olla kymmenittäin. Turun Sanomat 24.5.2021. Viitattu 19.3.2024. <https://www.ts.fi/uutiset/5321028>

Julkisen sanan neuvosto. 2013. Journalistin ohjeet ja liite. Viitattu 27.3.2024.

<https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>

Julkisen sanan neuvosto. 2024. Journalistin ohjeet on uudistettu. Viitattu

7.5.2024. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet-on-uudistettu/>

Kempainen, S. 2021. Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa? Tarkastelussa neljän sanomalehden keskeneräisiä oikeudenkäyntejä koskevat rikosuutiset. Pro gradu -työ. Viestinnän monialainen maisteriohjelma. Organisaatioiden viestintä. Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 27.3.2024.

<https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/12835/gradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kiiski, P. 2018. Esitutkintapöytäkirjan salassapitomerkinnoistä. Opas poliisille salassapitomerkitöiden tekemiseen. Opinnäytetyö (AMK). Poliisi. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 27.3.2024.

<https://www.theseus.fi/handle/10024/152782>

Kohonen, K. 2020. Rikosuutisointi jatkaa kasvuaan, vaikka rikollisuus vähentynyt – kriminologi: “Mitä laajemmin seuraa uutisointia, sitä todennäköisemmin kokee väkivallan lisääntyneen”. MTV Uutiset 1.10.2020. Viitattu 25.4.2024.

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/rikosuutisointi-jatkaa-kasvuaan-vaikka-rikollisuus-vahentynyt-kriminologi-mita-laajemmin-seuraa-uutisointia-sita-todennakoisemmin-kokee-vakivallan-lisaantyneen/7940586#gs.8lu9s3>

Korkalainen, J. 2022. Rikostiedottaminen tutkinnanjohtajan työkaluna. Opinnäytetyö (YAMK). Poliisi. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu. Viitattu 27.3.2024. <https://www.theseus.fi/handle/10024/782687>

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621. Viitattu 25.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Lavonen, L. 2023. Pariskunta sai ehdotonta vankeutta törkeistä tyttöjen seksuaalisista hyväksikäytöistä – Naantalın hevostallitapauksessa annettiin tuomio. Turun Sanomat 18.8.2023. Viitattu 19.3.2024.

<https://www.ts.fi/uutiset/6078327>

Lehtinen, A. P. 2020. Journalismin totuudenmukaisuus: luottamussuhde yleisöjen kanssa. Media ja viestintä. Vol. 43, No 3, 206–226. Viitattu 25.4.2024. <https://doi.org/10.23983/mv.98407>

Mattinen, J. 2015. Tasapainoilua sopivassa syvyydessä. Haastattelututkimus rikostoimittajien ja sisäpiirilähteiden välisestä suhteesta. Tiedotusopin pro gradu -työ. Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 7.3.2024.

<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/96815>

Nieminen, I. 2021. Ei ystäviä, ei vihamiehiä: Poliisin viestintä hybridissä mediaympäristössä rikos- ja oikeustoimittajien työn näkökulmasta. Pro gradu -työ. Journalistiikan maisteriohjelma. Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 6.3.2024.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/130879/NieminenIlda.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Noppiari, E.; Raittila P. & Männikkö, P. 2015. Syylliseksi kirjoitettu. Ulvilan surman uutisointia paperilla ja verkossa. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (COMET). Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 8.4.2024. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/97945>

Oikeustoimittajat ry. n.d. Yhdistyksen historia. Viitattu 20.2.2024 ja 23.4.2024. <https://www.oikeustoimittajat.fi/tietoa-yhdistyksesta/yhdistyksen-historia/>

Saarinen, M. 2022. Oikeustoimittaja oikeuden muotoilijana. Teoksessa Saariinen, M. & Chydenius, T. (toim.) Oikeusmuotoilua vakiinnuttamassa - Oikeudellisen erityisosaamisen ja oikeusmuotoilun toinen. Oikeusmuotoilun julkaisu. Laurea ammattikorkeakoulu, 26–28. Viitattu 11.3.2024. <https://www.theseus.fi/handle/10024/745095>

Vanhanen, T. & Hartikainen, J. 2021. Prosessuaalinen totuus vs. aineellinen totuus: miksi tuomioistuinten ratkaisut voivat julkisuudessa vaikuttaa oikeustajua loukkaavilta tai vaikeasti ymmärrettäviltä? Oikeus.fi-sivusto. Viitattu 25.4.2024. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/ajankohtaista/blogi/e3u30w72k.html>

Virtapohja, K. 2000. Rikoksen uhri ei paljon paina. Kakaramainen uutisjahti ajaa toimittajan epäeettisiin valintoihin. Teoksessa Noppiari, E. & Torkkola, S. (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2000, 79–89. Viitattu 9.4.2024. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61557>

Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 11.3.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

Haastattelukysymykset

1. Millaista osaamista ja millaisia taitoja oikeustoimittajan työssä tarvitsee?
2. Oma koulutus ja osaaminen: a. Miten olet hankkinut oikeustoimittajan taitosi ja osaamisesi? b. Millaisia osaamiseen liittyviä haasteita olet kohdannut oikeustoimittajan uran aikana? (Käytännön esimerkkejä osaamiseen liittyvistä haasteista, ettei keskustelu jää liian ylätasoon pohdinnaksi.) c. Miten työn tekeminen ja juridiikkaan perehtyminen on onnistunut?
3. Itseopiskelu ja kurssit: a. Millaisia resursseja ja materiaaleja olet käyttänyt oppimisessa? b. Oletko käynyt esimerkiksi oikeustieteellisen kursseja? Mitä kursseja/miksi? c. Miten olet kokenut oikeustieteelliset kurssit hyödyllisiksi oikeustoimittajan työssäsi?
4. Koulutuksen puutteet ja tarpeet: a. Mitä puutteita olet havainnut oikeustoimittajien koulutuksessa/osaamisen lisäämisessä Suomessa? b. Millaista koulutusta, tietojen ja taitojen opetusta toivoisit olevan saatavilla oikeustoimittajille?
5. Vertailu muihin maihin: a. Oletko perehtynyt siihen, miten oikeustoimittajien koulutus Suomessa vertautuu muiden maiden käytäntöihin? b. Mitä voimme oppia muiden maiden oikeustoimittajien koulutuksesta?
6. Eri tahojen roolit: a. Onko ammattiyhdistykselläsi tai mediayritykselläsi ollut roolia tukea oikeustoimittajien koulutusta tai osaamisen kehittämistä? b. Miten näet ammattijärjestöjen, mediayritysten ja opinahjojen voivan tukea oikeustoimittajien koulutusta?
7. Kehitysehdotukset: a. Mitä kehitysehdotuksia sinulla on oikeustoimittajien koulutuksen parantamiseksi Suomessa? b. Millaisia käytännön toimenpiteitä suosittelet, jotta koulutus vastaisi paremmin oikeustoimittajien tarpeita?